

Prof. univ. dr. Lidia Barac

Repere de interpretare în drept
– Ghid de interpretare în materie civilă –

Prof. univ. dr. Lidia Barac

Activitate profesională:

2006-2010; 2012-prezent: președintele Curții de Apel Timișoara;
1992-prezent: judecător;
2010-2012: Secretar de Stat în Ministerul Justiției;
2007: profesor universitar la catedrele Teoria Generală a Dreptului
și Drept Penal.

Studii:

Facultatea de Drept, Universitatea din București (1980);
Doctor în drept (1997).

Publicații: autoare a mai multor cărți, dintre care menționăm:

Europa și drepturile omului. România și drepturile omului,
Ed. Lumina Lex, București, 2001;
Constantele și variabilele dreptului penal, Ed. All Beck, București,
2001;
Elemente de Teoria Dreptului, Ed. All Beck, București, 2001;
Drept penal. Partea generală, Ed. Augusta, Timișoara, 2005;
Drept penal. Partea specială, Ed. Augusta, Timișoara, 2005;
Management judiciar, Ed. Hamangiu, București, 2009;
Elemente de teoria dreptului, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București,
2009;
Management juridic, Ed. Hamangiu, București, 2010;
Elemente de teoria dreptului, ed. a 3-a, Ed. C.H. Beck, București,
2013.

De asemenea, este autoare a numeroase studii și articole pe
teme juridice din varii domenii ale dreptului (peste 40).

Premii și distincții:

Ordinul „Crucea Serviciului Credincios” – clasa a III-a (2001);
Diploma „Meritul judiciar” – clasa a II-a (2002).

Prof. univ. dr. Lidia Barac

Repere de interpretare în drept

– Ghid de interpretare în materie civilă –

Universul Juridic

București

-2014-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2014, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA ȘI
ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BARAC, LIDIA

**Repere de interpretare în drept : ghid de interpretare
în materie civilă / Lidia Barac. - București : Universul Juridic,
2014**

Bibliogr.

ISBN 978-606-673-394-6

34(498)

REDACȚIE:

tel./fax: **021.314.93.13**

tel.: **0732.320.666**

e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL tel.: **021.314.93.15**

DISTRIBUȚIE: fax: **021.314.93.16**

e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

Prefață

Adevărata viață a dreptului este trăită în procesul de aplicare a principiilor și a normelor care îl alcătuiesc. În acest proces se validează sau se invalidează intențiile legiuitorului, iar textele de lege dobândesc un conținut specific, la care de multe ori autorii lor nici nu s-au gândit, dar care este adaptat realităților pe care le reglementează. Fiecare categorie de juriști are un rol important în procesul de aplicare a dreptului. Există însă o categorie privilegiată care, pe baza competențelor constituționale și legale, are misiunea de a interpreta normele juridice și de a le da sensul cel mai potrivit în contextul fiecărei spețe: judecătorii.

Chiar dacă, în marea familie a dreptului romano-germanic, practica judiciară nu este recunoscută în mod formal ca izvor de drept, totuși precedentele judiciare formează, prin repetarea și coordonarea lor de-a lungul timpului, rețele mai ample sau mai restrânse care, rămânând teoretic subordonate textelor de lege, le completează, le îmbogățesc, iar uneori chiar le schimbă sensul inițial.

Întrucât practica judiciară este opera judecătorilor, dar puterea judecătorească este separată de puterea legiuitoare, potrivit unui principiu fundamental al democrației constituționale, s-ar putea spune că, în mod aprioric, dreptul este doar creația legiuitorului. O asemenea concluzie n-ar fi însă decât rezultatul unei aplicări dogmatice a principiului separației puterilor în stat. Într-adevăr, ideea că numai puterea legiuitoare creează dreptul, prin îndepărtarea ei de realitate sau chiar prin negarea acesteia, are semnificația periculoasă a unei dogme într-un domeniu secular, separat de multă vreme de dogmatică.

Prin chiar denumirea sa, puterea legiuitoare are competența constituțională de a adopta legile, adică are monopolul unui anumit izvor de drept. Dar legea este numai unul dintre izvoarele de drept, chiar dacă cel mai important după Constituție. Norme juridice adoptă și puterea executivă, și organele administrației locale, fără a uita că, mai ales în relațiile economice, interne sau internaționale, cutumele, în forma uzanțelor, rămân și ele de actualitate.

Mai mult, verbul „a adopta” nu este sinonim cu verbul „a elabora”. Legile sunt adoptate de legiuitor, dar de cele mai multe ori, contribuția

acestui la elaborarea lor este minoră sau lipsește cu desăvârșire. Textele de lege sunt redactate, de regulă, de echipe de specialiști ale căror surse de inspirație sunt multiple. Între acestea, practica judiciară este cea mai importantă. Dar sinteza acestor surse de inspirație este, în bună măsură, influențată de opiniile doctrinare, ceea ce pune în lumină contribuția științei juridice la crearea dreptului. Din această perspectivă, într-o teză de doctorat, publicată în Franța în anul 2014, sub titlul incitant *Penser l'Europe par le droit. L'invention du droit communautaire en France*, Julie Bailleux argumentează în mod strălucit și extrem de documentat tocmai ideea potrivit căreia mai întâi profesorii de drept, iar apoi, sub influența acestora, judecătorii au afirmat caracterul supranațional al dreptului european. Consacrarea în timp a acestui caracter nu a infirmat, ci a permis, cum a subliniat, în mod pertinent, profesorul Vlad Constantinesco, păstrarea identității sistemelor juridice naționale.

Așadar, nu este o erezie constituțională recunoașterea rolului creator de drept al practicii judiciare. Mai clar, procesul de aplicare a dreptului de către judecători presupune interpretarea textelor de lege, iar acest efort de interpretare este, nu de puține ori, unul creator de drept, fără a nega însă matricea semantică a normei legale și fără a se abate, în niciun caz, de la principiul supremației Constituției.

Aceste ultime două limitări sunt ele însele circumscrise situațiilor în care normele juridice interne nu contravin dreptului internațional al drepturilor omului sau dreptului european. Dacă există o astfel de contrarietate, judecătorii trebuie să dea prioritate normelor internaționale sau normelor europene, atribuție care le este în mod expres acordată prin Constituție.

Din această ultimă perspectivă, judecătorul național și judecătorul european (de la Strasbourg sau de la Luxembourg) se află într-un dialog permanent, care constituie canalul de legătură între dreptul european și dreptul național. Uneori, acest canal poate fi înțeles în lumina principiului vaselor comunicante, alteleori funcționează ca un adevărat cordon ombilical.

Funcționarea statului de drept, mai ales în sensul că legea este cea care guvernează atât la nivel național, cât și la nivel european, este indisolubil legată de modul în care judecătorul național și judecătorul european interpretează și aplică legea într-un sens creator, în folosul destinatarilor ei, adică al persoanelor care populează spațiul juridic național și spațiul juridic european.

Cuvânt-înainte

Chestiunea interpretării în Drept este o temă pe cât de sensibilă, pe atât de necesară. Dreptul însuși este produsul acestei interpretări.

Conotația pe care o primesc faptele atrase sub imperiul Dreptului este extrem de importantă pentru progresul omenirii.

Tema, ca atare, este una străveche, iar preocupările în domeniu nu lipsesc. Unele sunt subordonate fundamentării metodologiei juridice din dorința de a susține demnitatea de **știință** pe care o atribuim Dreptului. Altele susțin demnitatea de **artă** a Dreptului, insistând atât pe conținutul fiecărei tehnici, metodele de interpretare a Dreptului, cât și pe rostul lor.

Teoria generală a dreptului își propune să ne înarmeze cu arsenalul tehnicilor de interpretare a Dreptului, orientându-și demersul înspre înțelegerea scopului dreptului, legat de instaurarea, menținerea și promovarea ordinii publice și binelui public în societate și în viața omului.

Puțini se ocupă de cei care mănuiesc acest arsenal și de măsura în care aceștia reușesc să împlinească scopul Dreptului.

Aceștia sunt judecătorii, cei pe care societatea i-a înzestrat cu **puterea** de a judeca. Ei sunt interpreții legilor, căci ei au misiunea aplicării acestora. Rezultatul acțiunilor acestor iluștri interpreți ai Dreptului este validat sau nu de practica socială.

În România, Teoria generală a dreptului, din nefericire, reprezintă o disciplină de studiu cuprinsă în curriculumul anului I în cadrul facultăților de drept, fiind destinată unor studenți nefamiliarizați cu instituțiile Dreptului, cu limbajul juridic și cu atât mai puțin cu practica Dreptului. Este motivul pentru care Teoria generală a dreptului nu poate fi receptată la finalul semestrului universitar decât ca o sumară introducere în Drept.

Științele juridice de ramură, studiate în ceilalți ani destinați formării viitorului jurist, la rândul lor, sunt concentrate pe surprinderea tehnicilor de interpretare a Dreptului, necesare promovării înțelegerii domeniului lor de cercetare, întotdeauna secvențial, în raport cu Dreptul, în ansamblul său.

Capitolul I

Dreptul și tehnicile sale de interpretare

1.1. *Dreptul între știință și artă versus „Dreptul între ordine și justiție”*

Un reputat profesor, cu preocupări rafinate în domeniul filosofiei și teoriei Dreptului, susține că a identificat în limba română opt sensuri ale cuvântului „drept”¹.

Cu toate acestea, **nimeni** nu pretinde că a ajuns la o definiție completă a Dreptului. Nici chiar autorul menționat! Dar, fiindcă „*trăim*” Dreptul, trebuie să-l cunoaștem!

Limitele existențiale ne demonstrează că procesul de cunoaștere poate fi realizat mai deplin dacă cunoașterea, ca atare, are ca obiect „chestiuni concrete”, „abstractul” fiind, deseori, ejectat de gândirea umană, din motive lesne de înțeles! În plus, „abstractul” este generator de rezultate infinite și, deopotrivă, subiective, adică discutabile.

Teoria Generală a Dreptului este știința care răspunde interesului de cunoaștere, înțelegere a Dreptului, dezlegând „dilema” expusă, căci oferă o definiție **tehnică** a Dreptului, prezentându-l ca o totalitate de **norme juridice**. Iată că s-a găsit un reper **concret**, extrem de util pentru înțelegerea Dreptului.

Și dacă acesta reprezintă punctul de debut în abordarea Dreptului, vom constata că setea de cunoaștere a Dreptului se naște abia după înțelegerea construcției juridice pe care o denumim „normă juridică” sau, simplu, Drept. Se întâmplă așa căci după o cunoaștere „primară”, de tipul uneia tehnice, cu toții simțim/intuim că Dreptul este viu, este real, are o viață care se integrează în varii forme în propria noastră viață, făcându-ne mai buni, mai confortabili cu noi înșine, mai mult sau mai puțin fericiți, după cum îl înțelegem și practicăm în fiecare gând sau acțiune prin care ne manifestăm².

¹ Gh. Mihai, *Inevitabilul Drept*, Ed. Lumina Lex, București, 2002, pp. 26-27.

² L. Barac, *Elemente de teoria dreptului*, ed. a 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 10.

Impactul acestor „trăiri” generează perpetuu întrebarea: **Ce este dreptul?**

Un răspuns înțelept nu este un răspuns tranșant. Mai mult, am putea oare să ne imaginăm că în fața unor răspunsuri tranșante disputa s-ar încheia definitiv și „cu folos”? Categorie, nu!

Căci, dacă am susține că **Dreptul este o știință** și nimic mai mult, critica abia ar fi generată, cu corsetul ei de întrebări „fără număr”. La fel, dacă am rezerva Dreptului exclusiv demnitatea de **artă**, am ajunge la același rezultat. În plus, am sugera ideea că situațiile juridice conflictuale sunt lăsate samavolnic la îndemâna celui care le tranșează, adică în zona arbitrarului, care nu poate aduce decât injustiție și dezordine socială.

Dacă dorim însă să explicăm Dreptul din perspectiva rostului și rolului său în societate, vom constata că avem mii de argumente, care ne permit să susținem că Dreptul este, deopotrivă, știință și artă.

Este știință, căci promovează cu succes testul criteriilor care stau la baza calificării unei realități ca știință, deoarece Dreptul are un domeniu propriu de cercetare – fenomenele juridice dintr-o societate, context în care este imaginat ca o totalitate de norme juridice –, are o metodologie proprie de investigație a realității care-i formează domeniul, un raționament propriu și un limbaj specific, are principii proprii și, mai ales, are un scop, și anume instaurarea, menținerea și promovarea **ordinii publice și binelui public**¹.

O analiză a fiecărui criteriu menționat ne demonstrează că și asemenea criterii sunt „susținute” oarecum altfel decât în cazul științelor exacte. Dar nu este necesar să ne concentrăm asupra tuturor criteriilor de calificare a unei realități ca știință, fiind suficient să abordăm un singur criteriu, anume cel care vizează **scopul** Dreptului – fundamental legat de valori precum **ordinea publică și binele public**.

O analiză a felului în care Dreptul își realizează acest scop ne transferă în zona artelor, căci aplicarea Dreptului este inevitabil și necondiționat legată de nevoia de interpretare a Dreptului, activitate specifică „profesiei” de artist.

O reflecție asupra modului în care sunt receptate **consecințele** Dreptului în viața oamenilor sau a societății ne demonstrează că și atunci când normele juridice sunt clare, ele nu se aplică singure în viața noastră, ci presupun intervenția unei persoane/judecător, adică a unei ființe umane, cu raționalitate și experiență proprie, deci cu un anume

¹ *Ibidem*, p. 5.

subiectivism. Așa se explică faptul că într-un număr mare de cazuri se nasc dispute/critici în legătură cu aplicarea unei norme clare (din punct de vedere al construcției sale logice și literare), la o situație juridică conflictuală dată, ce reclamă aplicarea normei respective/aplicarea Dreptului.

O asemenea realitate justifică și reclamă calificarea Dreptului ca fiind, deopotrivă, **știință** și **artă**. Aceeași realitate stă la baza fundamentării *tehnicilor de interpretare în Drept*. Asemenea tehnici au rolul de a stabili ce îi este permis și ce îi este interzis judecătorului – celui care aplică Dreptul/legea – în procesul de aplicare a Dreptului/normelor, dar nu doar atât! Aceleași tehnici furnizează judecătorului instrumente care-l luminează, îl cârmuiesc în procesul de aplicare a normelor în cazuri particulare și, deopotrivă, îl ajută în procesul de alegere a celor mai juste căi pentru dezlegarea unui litigiu, în așa fel încât scopul Dreptului să fie preservat, susținut și promovat.

Raționamentul judecătorului este validat exclusiv de măsura în care asigură **scopul Dreptului**, legat de instaurarea, menținerea și promovarea ordinii juridice și a binelui public. Prin urmare, aplicarea unei norme juridice pentru reglarea unei dispute particulare, sub pretenția unui orgoliu de „bună” aplicare, pe motiv că norma este clară, indubitabilă, poate totuși ignora scopul Dreptului, în sensul că poate valida fapte, stări, reguli contrare ordinii publice și binelui public, respectiv contrare scopului Dreptului.

În alte cuvinte, interpretului/judecătorului dator să aplice Dreptul/legea nu-i sunt suficiente, *aproape niciodată*, normele juridice. El are nevoie de construcții juridice mai ample și, din fericire, asemenea construcții sunt elaborate și precizate chiar de către Drept. Ele combină norme propriu-zise, principii, prezumții, ficțiuni juridice, axiome, maxime, argumente logice de interpretare a Dreptului, reguli „legale” de interpretare a normelor. Mai mult, Dreptul, deseori, își alege ca partener în procedura de elaborare a unor construcții juridice chiar pe judecător. Odată descoperită această realitate, riscul încălcării Dreptului nu este eliminat, căci cea mai grea misiune abia acum începe și presupune o reglare a „jocului” principiilor și tuturor celorlalte elemente menționate ca făcând parte din construcțiile juridice, respectiv o chestiune de alegere între asemenea elemente, de prioritizare a lor în cazul de speță determinat, care cere imperios aplicarea Dreptului. Și în acest context, alegerile, raționamentele trebuie subordonate nevoii de asigurare a scopului Dreptului. Altfel, „alegerea” rămâne nevalidată, cu consecința repudierii ei de către societate.